

ПРОБЛЕМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

ISSUES OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF MACHINE MANUFACTURING ENTERPRISES

У статті розглянуто проблеми зовнішньоекономічної діяльності підприємств машинобудування. Акцентовано увагу на головний фактор, що стримує розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств машинобудування України. Визначено основні напрямки вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, проблеми, підприємств машинобудування.

В статье рассмотрены проблемы внешнеэкономической деятельности предприятий машиностроения. Акцентировано внимание на главный фактор, сдерживающий развитие внешнеэкономической деятельности

предприятий машиностроения Украины. Определены основные направления совершенствования внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, проблемы, предприятий машиностроения.

The article deals with the problems of foreign economic activity of machine manufacturing enterprises. The emphasis is on the main factor hampering the development of foreign economic activity of the enterprises of machine building of Ukraine. The main directions of improvement of foreign economic activity are determined.

Key words: foreign economic activity, issues, machine manufacturing enterprises.

УДК: 339.9

Маказан Є.В.

к.е.н., доцент кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Запорізький національний університет

Постановка проблеми. Зовнішньоекономічна діяльність є однією з найважливіших сфер діяльності підприємств машинобудування. За останні роки цінові показники промислової галузі нестабільні та цілком залежні від зовнішньої кон'юнктури ринку, частина експортної продукції підприємств машинобудування знижується. Тому дуже важливо виявити проблеми які впливають на зовнішньоекономічну діяльність підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств України розглянуто в роботах О. Амоші, Ф. Бутинця, В. Бойка, П. Гайдуцького, В. Гейця, С. Дем'яненка, А. Кандиби, В. Топіхи, А. Кредісова, С. Кваші, А. Мокія, П. Саблука, М. Парсяка, С. Соколенка, А. Коверги та ін. Проте, незважаючи на значну кількість досліджень, узагальнення проблем ЗЕД найчастіше здійснено на макро- й мезорівні. На рівні підприємств дослідження мали певне спрямування, без комплексного підходу до визначення проблем.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз сучасних проблем зовнішньоекономічної діяльності підприємств машинобудування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Машинобудування є однією з провідних галузей промисловості України. Машинобудування, створюючи найбільш активну частину основних виробничих фондів в значній мірі впливає на темпи і напрями науково-технічного прогресу, а також на інші економічні показники в різних галузях народного господарства. Тому зовнішньоекономічна діяльність є однією з найважливіших сфер діяльності підприємств машинобудування. До падіння адміністративно-командної системи в економіці у підприємств не виникла необхідність виходити на світовий ринок, оскільки їхня продукція завжди

знаходила ринки збуту всередині країни, що забезпечувалося постійним дефіцитом, який змушував покупця купувати наявну на ринку продукцію, а також органами державної влади, що забезпечували розподіл виробленої продукції (наприклад, Держпланом). Але в зв'язку з знищенням директивного планування і на тлі глибокої економічної кризи продукція машинобудівної галузі перестала успішно реалізовуватися на внутрішньому ринку. Український машинобудівний комплекс був інтегрований в цілісну радянську систему та після його розвалу орієнтувався на збут в Росію та країни СНД.

Отже сьогодні за деякими видами продукції обсяги виробництва впали набагато нижче гранично допустимого рівня. Виник критичний дисбаланс між виробничим потенціалом і фактичним рівнем виробництва. В умовах лібералізації та глобалізації економіки, що супроводжувалися масштабними трансформаціями організаційно-економічного механізму господарювання в Україні, машинобудування виявилось однією із галузей, яка дуже сильно постраждала в процесі реформ. І, хоча, в окремих галузях нам вдалося зберегти виробничий потенціал, проте розірвання господарських зв'язків із іншими країнами – колишніми республіками СРСР, відсутність дієвої державної програми розвитку машинобудування, слабкість регулятивних норм в питаннях захисту вітчизняних виробників від необґрунтованого імпорту машинобудівної продукції обумовили значну втрату виробничого та наукового потенціалу галузі. Як наслідок, на сьогодні, у загальній структурі вітчизняного експорту машинобудування сягає лише 13-19%, а торговельний баланс є від'ємним практично по усіх групах товарів галузей.

Положення в машинобудівному комплексі також посилюється відтоком висококваліфікованих кадрів, в тому числі з наукових і конструкторсько-технологічних організацій.

Також ще одним кризовим явищем в машинобудуванні є згортання інвестицій. Це є однією з найбільш негативних тенденцій. Починаючи з 1991 року, капітальні вкладення не покривають вибуття і знос основних фондів, відбувається руйнування потужностей. Наростає якісна деградація виробничого апарату, через що конкурентоспроможність продукції падає.

Всі ці фактори призвели до різкого спаду виробництва, скорочення платоспроможності і зростання заборгованостей підприємств, масового банкрутства.

За роки незалежності темпи розвитку машинобудівного комплексу сповільнювалися за причини морального та фізичного зносу основних та оборотних засобів. Це призвело до того, що низька якість та собівартість виготовленої продукції робить товари на ринку не конкурентоздатними. Галузева структура машинобудування України залишається достатньо різноманітною. Найбільш розвинуті його ланки – важке машинобудування, верстатобудування, приладобудування, радіотехнічне, транспортне, сільськогосподарське, та електротехнічне виробництво [3, с. 145].

Зовнішньоекономічну діяльність підприємств машинобудування можна розглядати як стратегічний напрям, необхідною умовою успішного

функціонування і розвитку підприємства. Підприємства, які розвивають ЗЕД, переслідують ряд цілей, які визначаються як внутрішнім середовищем підприємства, так і його стратегією розвитку на зарубіжних ринках. До найбільш загальних цілей, які залежать від специфіки діяльності підприємства, можна віднести наступні:

- збільшення обсягу продажів, виробництва;
- пошук більш сприятливих конкурентних умов;
- продовження життєвого циклу товарів;
- диверсифікація бізнесу з метою захисту від конкуренції.

За даними Центру підтримки експорту при УСПП, український експорт машинобудівної продукції в останні чотири роки стабільно зростає і за 9 місяців 2017 року перевищив показник докризового 2013 року, склавши понад 1,4 млрд євро. Ключовими споживачами української продукції за цей період стали Німеччина (частка в експорті 33%) і Угорщина (27%), на яких в цілому припадає 60% українського машинобудівного експорту в ЄС.

Серед інших країн, в які найбільше постачають свою продукцію українські машинобудівники – Польща (частка в експорті 6%), Румунія (6%), Чехія (6%) та Словаччина (4%).

Найбільший приріст експорту за 9 місяців 2017 року до трьох кварталів 2016 року припав

на Румунію (на 79%), Угорщину (на 26%) і Польщу (на 25%). Як було обговорено раніше, український машинобудівний комплекс був інтегрований в цілісну радянську систему та після його розвалу орієнтувався на збут в Росію та країни СНД. До 2013 року експорт машинобудівної галузі до Росії та країн СНД складав до 80%. Незважаючи на складні політичні обставини частка російського ринку в експорті з України та імпорту для деяких товарів все ще досить значна і в низці випадків сягає 50–70%.

Тож сьогодні на РФ припадає все ще більш ніж половина загального українського вивозу турбодвигунів та парових і газових турбін (66,1%), частин до залізничних локомотивів і рухомого складу (65%).

Для покращення ситуації українським підприємствам машинобудування потрібно виходити на нові ринки.

Так найближчим до російського ринку за вимогами до якості є китайський. В загальному імпорті Китаю Україна становить 0,17% поставок. За даними Держстату, за 11 місяців 2017 року український експорт до Індії склав 5%.

Від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі вказує на скорочення реального сектору економіки, який забезпечує валютні надходження до України.

Ключовими товарами українського машинобудування, що поставляються в країни ЄС, стали кабельно-провідникова продукція, комплектуючі до телефонів, електрочайники, підшипники, обладнання для металургії, холодильне обладнання для супермаркетів і складів, пральні машини.

Незважаючи на асоціацію з ЄС, для більшості вітчизняних машинобудівних підприємств цей ринок поки залишається закритим. Основними перешкодами доступу на ринок ЄС є висока конкуренція і складна і витратна процедура сертифікації продукції.

Доцільно виявити проблеми, які пов'язані з інтеграційними процесами і трансформацією існуючого на даний момент часу бізнесу, а також умови для утворення бізнес-структур найближчим часом:

- відсутність гармонізації валютного ринку що позначилися на стані промислової і фінансової сфери економіки нашої країни;
- низької інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів господарювання;
- прогалини в антимонопольному державному регулюванні та інші.

Таким чином, найголовнішим фактором, що стримує розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств України, можна назвати ослаблення конкурентних позицій вітчизняних підприємств на зовнішніх товарних ринках, що обумовлено несприятливими пропорціями в товарній структурі експорту (велика частка сировинних товарів), і погіршення показників диверсифікації експорту.

При цьому найбільш значущими обставинами, що знижують результативність експортної діяльності, є недостатнє державне регулювання зовнішньої торгівлі, а саме:

– недостатнє фінансування механізмів державної підтримки експорту;

– зниження мотивації державних властей до формування вітчизняної системи підтримки експорту, що обумовлено утриманням на високому рівні світових цін на сировинні товари, що становлять основу експорту;

– незбалансованість і неузгодженість всіх учасників вітчизняної системи підтримки експорту, з одного боку, і вітчизняної системи державного адміністрування і регулювання зовнішньоекономічної діяльності – з іншого боку;

– відсутність ефективних і оптимальних цілей і пріоритетів у функціонуванні механізмів та інститутів розвитку експорту та зовнішньоекономічної політики країни.

Основною умовою вирішення даної проблеми можна назвати ефективну політику держави щодо зовнішньоекономічної діяльності, яка повинна базуватися на посиленні функцій державного регулювання зовнішньої торгівлі; на посилення контролю якості та кількості ввезених і вивезених товарів; активне залучення інвестицій іноземних партнерів; формуванні оптимальних умов діяльності вітчизняних експортерів; державну підтримку розвитку експортно орієнтованих наукомістких виробничих галузей.

Висновки з проведеного дослідження.

Основною проблемою українського експорту лишається те, що він здебільшого складається з сировини замість перероблених товарів із високою доданою вартістю.

Нова товарна й географічна структура українського експорту залишається вразливою до цінової кон'юнктури на світових ринках та до потрапляння в окремих сегментах у залежність від нових ключових ринків збуту.

Головним ризиком для нашого експорту й досі є надмірно висока частка в його структурі сировини та напівфабрикатів, які мають край нестійкі ціни на світовому ринку. Разом зі значною залежністю української економіки від експорту та імпорту це й надалі ставитиме під сумнів соціально-економічну перспективу країни загалом.

Уряд не вживає достатніх зусиль для того, щоб забезпечити машинобудівному комплексу, який втратив свої ринки, можливість експортувати продукцію. Не створивши умови виходу на нові ринки, підприємства машинобудування повертаються на ринки, на яких вони торгували.

Умовою вирішення даних проблем можна назвати ефективну політику держави щодо зовнішньоекономічної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барташевська Ю. М. Розвиток машинобудування України: стан, проблеми, перспективи / Ю. М. Барташевська // Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. – № 1 (8). – С. 19–25.
2. Борисова Л. П. Позicionирование Украины на рынке товаров и услуг в восточном партнерстве / Л. П. Борисова // Бізнес-інформ. – 2012. – № 3. – С. 78–82.
3. Равлик Н. В. Оцінка реального стану підприємств машинобудівної галузі України на зовнішніх та внутрішніх ринках / Равлик Н. В. / Економіка. Управління. Інновації. Випуск № 1 (13), 2015
4. Данилишин Б. М. Машинобудування в Україні: тенденції, проблеми, перспективи: [Монографія] / Під заг. ред. чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина. – Ніжин: ТОВ "Вид-во "Аспект-Поліграф", 2007. – 308 с

REFERENCES:

1. Bartashevsk'a YU. M. (2010), Rozvytok mashynobuduvannya Ukrainy: stan, problemy, perspektyvy. [Development of mechanical engineering in Ukraine: state, problems, perspectives] Yevropeys'kyi vektor ekonomichnoho rozvytku, pp. 19-25 (in Ukrainian)
2. Borysova L. P. (2012), Pozytionuvannya Ukrainy na rynku tovariv ta posluh u vostochniy partnerstvi [Positioning of Ukraine in the market of goods and services in the Eastern Partnership] Biznes-inform, pp. 78-82 (in Ukrainian)
3. Ravlyk, N.V. (2015), Otsinka real'noho stanu pidpryyemstv mashynobudivnoyi haluzi Ukrainy na zovnishnikh ta vnutrishnikh rynkakh [Estimation of the real state of the enterprises of the machine-building industry of Ukraine on the external and internal markets] Ekonomika. Upravlinnya. Innovatsiyi. Vypusk № 1 (13) (in Ukrainian)
4. Danylyshyn B. M. (2007), Mashynobuduvannya v Ukraini: tendentsiyi, problemy, perspektyvy [Machine-building in Ukraine: trends, problems, prospects] / Nizhyn: TOV "Vyd-vo" Aspekt-Polihraf ", p. 308 (in Russian)

Makazan Y.V.

PhD in Economics

Associate Professor of the Department of Business Administration
and Management of Foreign Economic Activity
Zaporizhzhya National University**ISSUES OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF MACHINE MANUFACTURING ENTERPRISES**

Machine building, creating the most active part of the main productive assets, greatly affects the pace and trends of scientific and technological progress, as well as other economic indices in various sectors of the national economy. Therefore, foreign economic activity is one of the most important spheres of activity of the enterprises of machine manufacturing.

In the conditions of liberalization and globalization of the economy, accompanied by large-scale transformations of the organizational and economic mechanism of management in Ukraine, machine building was one of the sectors that was severely affected during the reform process.

As a result, today in the general structure of domestic exports of machine building reaches only 13-19%, and the trade balance is negative in almost all groups of goods industries.

The situation in the machine building complex is aggravated by the outflow of highly skilled personnel, including from scientific and design-technological organizations.

Also, the crisis in mechanical engineering is the reduction of investment. This is one of the most negative trends. Capital investment does not cover the retirement and demolition of fixed assets, there is a destruction of capacities. The quality degradation of the production apparatus is increasing, which leads to a decrease in the competitiveness of products.

All these factors have led to a sharp decline in production, reduced solvency and the growth of enterprise debt, massive bankruptcy.

The most important factor hindering the development of foreign economic activity of Ukrainian enterprises is the weakening of the competitive position of domestic enterprises in foreign commodity markets due to unfavorable proportions in the commodity structure of exports (a large share of commodities), and the deterioration of export diversification indices.

The main condition to solve this problem is the effective policy of the state regarding foreign economic activity, which should be based on the strengthening of the functions of state regulation of foreign trade; on the strengthening of control over the quality and quantity of imported and exported goods; on active attraction of investments of foreign partners; on formation of optimal conditions of activity of domestic exporters; state support for the development of export-oriented high-tech manufacturing industries.